

In Leiden moet het anders

In Leiden moet het anders

Geschiedenis van een sp-afdeling, 1970-1982

Bar t v an der S teen

Hilversum
Verloren
2019

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt dankzij financiële bijdragen van de Stichting H.L. Druckerfonds, de J.E. Jurriaanse Stichting en de Gemeente Leiden.

J.E. Jurriaanse Stichting   **Leiden** slichting
H.L. Drucker
fonds

Afbeelding op het omslag: Demonstratie van het Milieu Actiecentrum Nederland op 31 oktober 1975 in Leiden tegen de pas ingevoerde milieubelasting. Op de foto met megafoon Cor Vergeer (sp-archief Vergeer).

isbn 9789087047931

© Bart van der Steen
Uitgeverij Verloren
Torenlaan 25, 1211 ja Hilversum
www.verloren.nl

Typografie: Rombus, Hilversum
Omslagontwerp: Frederike Bouten, Utrecht

No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

Inhoudsopgave

Voorwoord	9
Inleiding	11
Partijgeschiedenis tussen Leiden en Oss	12
De ontwikkeling van een nieuwe ouderwetse kaderpartij	14
Een lokale partij in nationale context	16
Het binnenleven van de partij	17
Bronnen en methode	18
1 De oorsprong van de Leidse sp	21
Leiden in de jaren zestig	22
De protestbeweging komt naar Leiden	24
Opkomst van de studentenbeweging	26
Bezetting!	27
Vakgroep de Roode Parapluie	30
Scholing van Daan Monjé en Nico Schrevel	31
Conclusie	33
2 Dien het Volk	35
De ken-jaren van de leidse afdeling, 1970-1972	
Een kaderorganisatie	36
Hard werken en haren knippen	37
‘Leiden heeft altijd wel wat’	39
Dien het volk	40
‘Een geweldig anti-proletarisch element’	40
Het geschenk van Jaap & Piet aan Jaap & Piet	41
De fabrieken in!	42
De Bouwstaking van 1971	44
De sluiting van de Rotogravure	48
Van fabrieksactivisme naar buurtwerk	48
Klaarstomen voor de partij	49
Overgang	51

3 'Er is bijna geen buurt, waar geen actie gevoerd is'	53
<i>De sp en de Bond van Huurders en Woningzoekenden in Leiden, 1971-1975</i>	
Leiden Krottenkampioen	54
De sp als koppige schoonmoeder	55
'Hele redelijke jongens'	57
Protest tegen de huurharmonisatie	58
Persoonlijk en politiek	60
De strijd om De Eendracht	61
'Bezetting leidt tot overwinning!'	63
'Daar kan iedereen het wel over eens zijn'	65
'Een groep bewoners zal blijven weigeren'	67
'Ga mee met de oproerkraaiers, en u zult zelf de zeer wrange vruchten plukken'	68
De gemeenteraadsverkiezingen van 29 mei 1974	70
De invloed van de bhw	73
'Alleen al het verspreiden van een bhw-pamflet ...'	74
Conclusie	75
4 'Geen belasting op ontlasting!'	77
<i>De milieucampagnes van de Leidse sp, 1973-1981</i>	
Het milieumonster Kalkar	78
Van Leiden naar Voorschoten	80
'Geen belasting op ontlasting'	81
Een radicale buitenstaander	84
Het man trekt nieuwe leden aan	86
Opstandige docenten en scholieren	87
Het partijleven in de jaren zeventig	88
Wit stof uit de heg	90
'Gif gevonden in Wassenaar'	93
Conclusie	94
5 Internationale Solidariteit - Lokale Samenwerking?	95
<i>Het internationalisme van de sp in Leiden, 1972-1982</i>	
'Een vreedzaam bombardement voor Vietnam'	96
'Laat de buitenlanders wonen als mensen!'	99
'Niet zomaar een toneelvoorstelling'	101
De grenzen van de samenwerking	104
De gemeenteraadsverkiezingen van 31 mei 1978	106
Tegenslag en herstel	108
'Help mee de Hollandse ziekte te verspreiden'	110
Conclusie	111

6 Doorbijters	112
<i>Huur- en buurtacties in de jaren 1978-1982</i>	
'Spaanplaat: Een gevaar voor de volksgezondheid'	113
'Ze laten de zaak gewoon verkrotten'	116
'Een onbegrijpelijke en onverteerbare zaak'	118
'Moeten er dan nog meer ongelukken gebeuren?'	121
'Dat geld moet teruggegeven worden aan de verbruikers'	123
Conclusie	129
Conclusie	130
Van kleine kaderorganisatie tot volwassen partijorganisatie	131
Een partij van afdelingen	133
Noten	135
Lijst van afkortingen	166
Literatuur	168
Dankwoord	172
Register	174

Voorwoord

Op het moment waarop de in dit boek beschreven geschiedenis ten einde komt, moest ik nog geboren worden. En toen ik me actief ging bemoeien met de toekomst van de Socialistische Partij, lag deze geschiedenis alweer een kwart eeuw achter ons. Door dit mooie boek komen echter de beginjaren van de partij die ik nu mee mag leiden, verbeeldend voor mij tot leven. Het is belangrijk erfgoed van een nog steeds jonge en frisse partij.

Eerder al reconstrueerde historicus Kees Slager, in zijn fameuze *Geheim van Oss*, hoe de sp tot ontwikkeling kwam in die Brabantse industriestad. Nu beschrijft Bart van der Steen hoe het kon dat diezelfde partij er destijds ook in het Hollandse Leiden in slaagde in veel buurten gewone mensen in beweging te brengen, actie te ontketenen, en gezamenlijke successen te behalen – hoe relatief die soms ook bleken, te midden van andere politieke en maatschappelijke dynamiek.

Gelukkig lees ik ook hoe het lang niet altijd rozengeur en maneschijn was, voor onze enthousiaste en soms bloedfanatieke voorgangers. De socialistische strijd voor een rechtvaardige wereld is namelijk niet eenvoudig. Ze gaat met vallen en opstaan gepaard. Gelukkig hadden ook zij hun twijfels en maakten ook zij hun fouten. Maar ze gingen wél door. Misschien intrigeert me dat nog het meest: de bereidheid om tot het gaatje te gaan om met gewone mensen dingen die niet deugen aan te pakken en te veranderen. Niet mokkend aan de kant staan, maar een daad stellen en moed tonen, zoals Karel Glastra van Loon het zo mooi wist te omschrijven voor ons.

Als die vastberadenheid geen geweldige inspiratiebron is voor Leiden en ver daar buiten, wat dan wel?

Bijna een halve eeuw na de geboorte van de sp, kun je die dadendrang nog steeds in ons werk herkennen. Ideologisch hebben we ons, gelukkig, ontwikkeld en gemoderniseerd. We hebben een bijdetijdse visie op mens, maatschappij en maatschappelijke verandering ontwikkeld. Onze nimmer aflatende strijd voor meer menselijke waardigheid, gelijkwaardigheid en solidariteit is onze invulling van hedendaags socialisme geworden. We zijn ook daarom nog steeds van ‘geen woorden maar daden.’ Het zit kennelijk in ons dna – vanaf het eerste begin van onze club. En dát moeten we vooral zo houden. Veel leesplezier!

Ron Meyer
Voorzitter sp

Inleiding

In september 1976 ging een groep Leidse sp'ers in Leiderdorp langs de deuren om handtekeningen op te halen onder een petitie voor een jaarlijkse preventieve gezondheidstest. Tijdens gesprekken met bewoners bleek echter dat in de buurt een direct gevaar voor de gezondheid bestond. Een nabijgelegen bouwfirma loosde vanwege een defecte afzuiginstallatie asbeststof in de lucht, dat neersloeg op kozijnen, heggen en de straat.¹ Klachten van bewoners bij de firma en de gemeente hadden niets opgeleverd, maar de sp'ers legden contacten met de werknemers en wisten zo een monster van het asbest te bemachtigen. Bij testen op het laboratorium van de Leidse Universiteit bleek het te gaan om blauw asbest (crocidoliet), de gevaarlijkste soort. De sp schakelde de Inspectie voor de Volksgezondheid in, die nog dezelfde dag de zaagafdeling liet sluiten. Tijdens de rechtszaak die volgde kreeg het bedrijf een boete opgelegd en verweet de Officier van Justitie de gemeente dat zij de bewoners, door niet in te grijpen, 'nodeeloos lang aan gevaren [had] blootgesteld.'² De *Leidse Courant* stelde dat de bewoners lange tijd niets gemerkt hadden van het asbeststof, 'omdat zij meer direct stankoverlast hadden van de Grofsmederij.'³ De actie van de sp'ers had landelijke gevolgen, want na Kamervragen ging het Ministerie van Volksgezondheid versneld over tot de publicatie van het zogenaamde asbestbesluit, dat het gebruik van blauw asbest aan strenge banden legde. Het werk van sp'ers en hun contact met buurtbewoners maakte het mogelijk om lokaal actie te voeren, resultaat te boeken en zelfs landelijk beleid te beïnvloeden. Dat vereiste niet alleen een goede organisatie, maar ook een grote inzet van de sp'ers. Deze studie draait om de lokale politiek en organisatie van de sp, de inzet en ervaring van de sp'ers en de wisselwerking tussen lokale en landelijke politiek.

Een kleine groep studenten en jongeren richtte in juli 1970 de Leidse afdeling op van de Kommunistische Eenheidsbeweging Nederland (ken), de voorloper van de sp.⁴ Samen met buurtbewoners voerde zij actie voor uiteenlopende onderwerpen; van protesten tegen huurverhogingen tot acties voor de aanleg van een speeltuin of verkeersdrempels. De afdeling ontwikkelde zich zo tot een lokale actiepartij en twaalf jaar later, in juni 1982, veroverde de sp-Leiden haar eerste gemeenteraadszetel. Deze zetel was voor een groot deel te danken aan de vele buurtacties die de partij had opgezet, maar ook andere ontwikkelingen speelden een belangrijke rol.

Tussen 1970 en 1982 veranderde de sp van een kaderorganisatie met een beperkt aantal leden in een partij met duizenden steunleden, terwijl de sp-Leiden zich ontwikkelde van een kleine maar hechte groep partijactivisten tot een organisatie die honderd vrijwilligers wist te mobiliseren voor de verkiezingscampagne van 1982. Aanvankelijk waren de Leidse sp'ers vooral actief in deelorganisaties die zich richtten op specifieke thema's, zoals de Bond van Huurders

en Woningzoekenden (bhw) en het Milieu Actiecentrum Nederland (man). Maar in 1982 organiseerde de partij zelf haar acties en campagnes. De jaren zeventig vormden de periode waarin de sp zich ontwikkelde tot een volwassen partijorganisatie.

Het Leidse verkiezingssucces van 1982 is opmerkelijk omdat de sp pas in 1994 haar eerste twee Tweede Kamerzetels verwierf. De sp-Leiden wist dus een aanzienlijke lokale achterban op te bouwen hoewel de sp als landelijke partij nog nauwelijks bekendheid genoot. Deze lokale achterban was cruciaal voor de landelijke doorbraak van de partij. In 1982 behaalde de sp landelijk 22 gemeenteraadszetels, en ten tijde van de Tweede Kamerverkiezingen van 1994 was dit aantal al gegroeid tot 126. De sp is de enige naoorlogse linkse partij in Nederland die eerst een aanzienlijke lokale steun opbouwde, voor ze haar intrede deed in de Tweede Kamer.⁵

Toch werd het Leidse verkiezingssucces zwaar bevochten. In 1974 en 1978 had de sp-Leiden vergeefs meegedaan aan de gemeenteraadsverkiezingen, terwijl de partij in Nijmegen en Oss al in 1974 toetrad tot de gemeenteraad. De tegenvallende verkiezingsresultaten luidden echter niet het einde in van de afdeling. Ze wist zich juist te handhaven, nieuwe leden aan te trekken en met buurtbewoners nieuwe acties en campagnes te organiseren, waardoor zij in 1982 haar eerste gemeenteraadszetel binnensleepte. Hoe is dit uiteindelijke succes te verklaren en hoe had de partijafdeling zich in de tussentijd ontwikkeld?

Dit boek reconstrueert de geschiedenis van de Leidse sp tussen 1970 en 1982. De politieke en organisatorische ontwikkeling van de afdeling staat daarbij centraal. De afdelingen vormden in deze periode, waarin de sp nog geen landelijk gezicht had, de belangrijkste organen van de partij. Onderzoek naar haar afdelingen is daarom essentieel voor een goed begrip van het functioneren van de partij als landelijke organisatie. Door de sp op afdelingsniveau te onderzoeken, wordt duidelijk hoe politieke en organisatorische veranderingen op lokaal niveau vorm kregen en bijdroegen aan het succes van de partij. Deze studie plaatst de Leidse afdeling daarom in een bredere context, zodat haar plaats in de sp duidelijk wordt en er een beter inzicht ontstaat in de wisselwerking tussen landelijke en lokale politiek. De partijleden spelen in deze geschiedenis een belangrijke rol. Door hun ervaringen en herinneringen wordt duidelijk waarom mensen zich aansloten bij de partij, zich ervoor inzetten en wat het betekende om lid te zijn van de sp.

Partijgeschiedenis tussen Leiden en Oss

De sp werd opgericht als een maoïstische kaderpartij. Wat dat maoïsme precies inhield en in hoeverre het nog altijd doorwerkt in de partij blijft onderwerp van discussie.⁶ Het maoïstisch gedachtegoed kwam vooral tot uitdrukking in de nadruk die de partij legde op buurtactivisme; contacten leggen met buurtbewoners en samen met hen actie voeren voor concrete doelen.⁷ Volgens journalist en historicus Antoine Verbij werd dit de ‘succesformule’ van de sp: ‘Hun meest geslaagde acties kwamen langs die weg tot stand.’⁸ Het concept van de kaderpartij kwam vooral tot uitdrukking in de inzet die de partij eiste van haar leden. De partij accepteerde alleen actieve leden, die zich volledig dienden in te zetten voor de partij en zich neer dienden te leggen bij partijbesluiten. Volgens Verbij was de kaderpartij zelfs gelijkaardig aan een ‘totalitair

systeem.⁹ Twee verschillende onderzoeksmethoden leiden echter tot een ander perspectief op het maoïsme van de partij.

Gerrit Voerman, directeur van het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen, heeft vooral de politiek en ideologie van de sp onderzocht. Volgens Voerman is de partij een 'politieke kameleon', die zich heeft ontwikkeld van een communistische splinterpartij tot een hedendaagse links-socialistische massapartij, 'eigenlijk de PvdA van de jaren zeventig'.¹⁰ Belangrijk voor het succes van de sp was dat zij al vroeg afstand nam van maoïstisch China, dat in de jaren zeventig in toenemende mate geassocieerd werd met een bloedige dictatuur.¹¹ Ondanks de afstand die de sp nam van China is het maoïsme volgens Voerman nog altijd deel van de 'genetische structuur' van de partij.¹²

Als gevolg van Voermans focus op de landelijke partijorganisatie komen de politiek en ideologie van de sp centraal te staan, waardoor ook het vermeende doorleven van de maoïstische partijcultuur een belangrijke rol blijft spelen in zijn analyse. Dit perspectief laat echter weinig ruimte voor de wisselwerking tussen lokale en landelijke politiek en de geschiedenis van de afzonderlijke partijafdelingen. Zeker voor een partij als de sp zijn deze van groot belang. Ook besteedt Voerman weinig aandacht aan de belevingswereld van sp'ers, waardoor het onduidelijk is wat maoïsme voor hen betekende. Wat betekende het om actief te zijn in de partij? Op wat voor manieren gaven afdelingen en leden vorm aan de politieke ideeën die de partij ontwikkelde? Deze vragen blijven vooralsnog onbeantwoord.

In 2001 publiceerde Kees Slager, journalist en historicus en sinds 2007 Eerste Kamerlid voor de sp, een studie over de sp in Oss, een kleine industriestad in het zuiden van Nederland.¹³ Slager baseert zijn boek vooral op interviews, zodat de ervaringen van lokale activisten centraal komen te staan. Het maoïsme was volgens Slager geen strakke leer maar vooral een vroege bron van inspiratie, die de sp'ers ertoe aanzette zich bovenal te richten op acties mét (in plaats van voor) fabrieksarbeiders en buurtbewoners. Het lokale perspectief leidt zo tot een pragmatischer benadering van de ideologie van de partij.

Slager hanteert een lokaal onderzoeksperspectief, waarbij hij de vraag stelt waarom de sp nu juist in Oss zo succesvol werd, zozeer zelfs dat zij daar sinds 1998 de grootste partij is. Slager verklaart het succes van de partijafdeling enerzijds door de lokale eigenheid van de stad. Oss was namelijk een kleine, arme en van oudsher katholieke stad, die in de jaren zestig en zeventig een goede voedingsbodem bood voor buurt- en fabrieksactie. Mensen kwamen in actie tegen hun achtergestelde positie en voor meer inspraak. Door de ontzuiling waren de katholieke kerk en de Katholieke Volkspartij (kvp) steeds minder in staat om deze protesten af te remmen. De sp'ers speelden hier goed op in met hun grote inzet, hun uitgesproken praktische houding en het nauwe contact met buurtbewoners. Deze combinatie van factoren vormde de sleutel tot het succes van de sp-Oss.

In Slagers studie staat de groei van de partij symbool voor de emancipatie van de Ossenaars uit armoede en onwetendheid. Interessant genoeg luidt de ondertitel van zijn boek 'een geschiedenis van de sp', waardoor de suggestie wordt gewekt dat het Osse verhaal model staat voor de ontwikkeling van de partij als geheel. 'Maar', zo stelde de historicus Bob Reinalda in zijn bespreking van het boek, 'de rest van Nederland is Oss niet'.¹⁴ Voor het verklaren van de opkomst van de sp als landelijke partij volstaat het niet om de geschiedenis van haar meest suc-

cesvolle – en daardoor wellicht weinig representatieve – afdeling uit de doeken te doen.

De huidige studie volgt Kees Slager in een aantal opzichten. Zij richt zich op de geschiedenis van een specifieke sp-afdeling en besteedt uitgebreid aandacht aan de ervaringen van haar leden. Tegelijkertijd richt deze studie zich op een andere afdeling dan Oss, een die meer representatief is voor de sp-afdelingen van boven de rivieren. Daar speelde de neergang van de kvp een minder grote rol, terwijl de sp er veel meer moest concurreren met de PvdA en andere linkse partijen, die stevig geworteld waren in de stad en de gemeenteraad. Dat alles maakte het voor de sp moeilijker om een lokale achterban op te bouwen. Deze studie laat enerzijds zien hoe de sp-Leiden daar desondanks in slaagde, maar ook hoe moeizaam dat proces op bepaalde momenten verliep. Hierdoor wordt een belangrijk nieuw aspect van de geschiedenis van de sp belicht.

De ontwikkeling van een nieuwe ouderwetse kaderpartij

In de jaren zeventig veranderde de sp van een kleine kadergroep in een lokale actiepartij. De ontwikkeling van haar organisatie en politiek waren cruciaal voor het succes van de partij. Hoe de politiek en organisatie veranderden, en met welke gevolgen, moet vooral op lokaal niveau onderzocht worden, zoals de geschiedenis van de sp-Leiden laat zien.

Als kaderpartij week de sp af van de meeste andere partijen. De jaren zestig en zeventig vormden echter een periode waarin er breed geëxperimenteerd werd met alternatieve partijvormen. In de jaren zestig nam het wantrouwen tegenover traditionele politieke partijen sterk toe. Met hun massa-aanhang en partijbureaucratie werden zij gezien als log en ondemocratisch.¹⁵ Hans van Mierlo en anderen richtten d66 op met als doel het parlementair systeem te vernieuwen en democratischer te maken. Links daarvan pleitten Provo en haar opvolger de Kabouterpartij voor meer (directe) vormen van democratie. Weer anderen organiseerden zich in actiegroepen en protestcomités die door middel van mediagenieke acties de politieke besluitvorming wilden beïnvloeden, zonder zelf deel te nemen aan verkiezingen. De gevestigde partijen reageerden schoorvoetend op de uitdagingen van hun macht. In de PvdA nam Nieuw Links de leiding over en de christelijke partijen fuseerden tot het Christen-Democratisch Appèl (cda).¹⁶

De sp ontwikkelde in de jaren zeventig haar eigen antwoord op de ‘crisis’ van de politieke partij. Ze koos voor een kaderorganisatie, waarmee ze zich zowel onderscheidde van de traditionele partijen als van de nieuwe partijen zoals d66 en de Kabouters. Door volledige inzet van de partijleden te vragen en geen ‘papierleden’ toe te laten, wilde de sp een daadkrachtige en betrouwbare partijorganisatie opbouwen. De kracht van deze kleine, gemotiveerde groep leden schuilde volgens de partij vooral in het contact met de achterban. Door in arbeidersbuurten langs de deuren te gaan en met mensen te praten, kregen partijleden een goed idee van de problemen die er speelden en voor welke eisen buurtbewoners bereid waren in beweging te komen. De kaderpartij moest dus dienen als voorhoede, die in nauw contact stond met buurtbewoners en samen met hen actievoerde voor concrete verbeteringen.

De partijorganisatie van de sp was niet nieuw of uniek, maar greep terug op organisatievor-